

ויקח קורח

הרב מנחם ליבטאג

התורה איננה מספרת לנו מה הוא לקח. באופן דומה, קרח התלונן הרבה, אך התורה איננה מספרת לנו על מה הוא התלונן. למעשה, אם נקרא את הפרשה נגלה שהרבה פרטים חשובים חסרים!

פרשת קרח פותחת בפסוק בעייתי מבחינה תחבירית - מושא המשפט חסר!

"ויקח קרח בן יצהר בן קהת בן לוי, ודתן ואבירם בני אליאב ואון בן פלת בני ראובן) "ט"ז; א.

פסוק זה קובע שקרח "לקח", אך הוא איננו מציין מה הוא לקח! למעשה, פסוק זה כל כך מעורפל עד שכמעט כל אחד מהמפרשים מסביר אותו בצורה אחרת. למשל:

·רש"י: קרח לקח את עצמו לצד אחר.

·רמב"ן: לקח עצה ללבו.

·אבן עזרא וחזקוני: לקח אנשים אחרים.

·ספורנו: לקח מאתיים וחמישים אנשים מהעם.

מכל מקום, ללא התייחסות לפירוש זה או אחר עלינו להסביר מדוע הפרשה פותחת באופן כה בלתי-ברור. ככלות הכול, הלוא היה המסר של הכתובים מובן יותר לו דיברו בלשון ברורה יותר?

בשיעור זה נראה שהתשובה לשאלה זו טמונה באופן הייחודי שבו בחר הכתוב לתאר את אירועי עדת קרח.

מלחמה למען מטרה משותפת

קריאה מהירה של פרשת קרח מראה שקרח, דתן ואבירם ומאתיים וחמישים האנשים - כולם התאחדו למען מטרה משותפת. ביקורתם המשותפת על הנהגת משה ואהרן, הנשמעת בפתח דבריהם, מציגה בפנינו את עמדתם האחידה:

"ויקחלו על משה ועל אהרן ויאמרו אלהם רב לכם כי כל העדה פלם קדשים ובתוכם ה', ומדוע תתנשאו על קהל ה'?" 'ט"ז; ג.

אולם עדיין אין ברור מה הם רוצים:

·האם הם רוצים 'בחירות חדשות'?

·האם הם דורשים ממשה ואהרן להתפטר?

·האם הם רוצים ליטול חלק בהנהגה?

·האם הם סתם רוצים שוויון רוחני?

גם הצעת 'מבחן הקטורת' של משה כתגובה לתלונתם (ראה ט"ז; ד-ז) מגלה מעט מאוד באשר אליה. נבחן את תגובת משה:

"בקר וידע ה' את אשר לו ואת הקדוש והקריב אליו... זאת עשו קחו לכם מחתות ... ותנו בהן אש ושימו עליהן קטורת... והיה האיש אשר יבחר ה' הוא הקדוש" (ז'...ט"ז; ה-ז).

מה מטרת 'מבחן הקטורת'? האם מטרתו לברר מי ראוי להנהיג את העם (משה או קרח), ואם כן קרח מעוניין בהנהגה, או שמא מטרתו לקבוע למי מותר להקריב קרבנות, וקרח ועדתו מעוניינים בשוויון רוחני?

את מטרת מבחן הקטורת ניתן להסיק מתגובתו השנייה של משה לדברי קרח (ראה ט"ז; ח-יא), דהיינו, הביקורת של בני לוי:

"...שמעו נא בני לוי! המעט מכם כי הבדיל א-להי ישראל אתכם... ויקרב אתך ואת כל אחיך בני לוי אתך, ובקשתם גם כהנה... ואהרן מה הוא כי תלינו עליו" (ט"ז; ח-יא).

ביקורת זו על בני לוי מוכיחה כי קרח ועדתו קראו תיגר על נתינת הכהונה לאהרן ולבניו. הפורשים רצו שכל מי שלבו חפץ בכך יוכל להקריב קרבנות, שהרי "כל העדה כָּלָם קדושים" ("...ראה ט"ז; ג).

שוויון רוחני

ניתן להניח שקרח ועדתו התייחסו לכהונה כאל הטבה שנתן משה לקרובי משפחתו ולא כאל ציווי א-לוהי (ראה חזקוני ט"ז; טו). לפיכך מציע משה את 'מבחן הקטורת' כדי לבדוק מי באמת ראוי להקריב קרבנות: אהרן בלבד, או שמא כל (או חלק מ)מאתיים וחמישים אנשי עדת קרח (ראה גם ט"ז; טז-יז).

עד כה הבנו מהכתובים שקרח, דתן ואבירם ומאתיים וחמישים האנשים הצטרפו לטענותיו של קרח, ולפיכך היינו מצפים שכולם ייטלו חלק בעימות.

ברם, בהמשך הכתובים נוצרת בפנינו תמונה שונה לחלוטין. שימו לב שלא כל האנשים המוזכרים בט"ז; א-ב נוטלים חלק ב'מבחן הקטורת':

"וישלח משה לקרא לדתן ואבירם בני אליאב ויאמרו לא נעלה" ("...ט"ז; יב-יד).

מדוע משה קורא לדתן ואבירם? הלוא נכחו בתלונת קרח הראשונה? מתגובתם "לא נעלה" משתמע שדתן ואבירם מהווים קבוצה נפרדת. הם נשארים במחנה (כזכור, הם משבט ראובן) ומסרבים לבוא לאוהל מועד (המקום שבו מתנהל 'מבחן הקטורת').

דומה שדתן ואבירם אינם מעוניינים בשוויון רוחני. בהמשך הכתובים נראה שטענתם כלפי משה שונה לחלוטין - היא בעלת אופי הרבה יותר פוליטי:

"המעט כי העלתנו מארץ זבת חלב ודבש להמיתנו במדבר, כי תשתרר עלינו גם השתרר. אף לא אל ארץ זבת חלב ודבש הביאתנו" ("...ט"ז; יג-יד).

בהתנגדותם החצופה לקריאתו של משה פוסלים דתן ואבירם את הנהגתו של משה. בעיניהם, משה נכשל. כשקיבלו עליהם בני ישראל את הנהגתו של משה במצרים, הוא הבטיח שיביא אותם לארץ זבת חלב ודבש (ראה [שמות ג](#); טז-יז, ד; ל-לא). עתה, משביש משה לעם שהכניסה לארץ איננה נראית באופק, פסלו דתן ואבירם (וייתכן שרבים נוספים) את הנהגתו וסמכותו.

ברור שתלונה זו שונה לחלוטין מהתנגדותו של קרח לכהונה! קרח ועדתו קראו תיגר על מעמדו המיוחד של אהרן אך לא התנגדו להנהגתו של משה, ואדרבה: כולם הסכימו ל'מבחן הקטורת' שהציע משה עצמו. דתן ואבירם, לעומת זאת, פסלו את הנהגתו של משה.

שתי קבוצות - שתי תלונות

מתברר שזהו סיפורן של שתי תלונות נפרדות שהועלו על ידי שתי קבוצות נפרדות הממוקמות בשני מקומות שונים:

קבוצה א: 'מאתיים וחמישים האנשים (עדת קרח), שהתלוננו על זכויותיו המיוחדות של אהרן לכהונה. הם מוכנים ליטול חלק ב'מבחן הקטורת' באוהל מועד [שימו לב לכך שהתורה מכנה קבוצה זו בעקביות 'עדת קרח' - 'ראה ט"ז; ה, ו, יא.].

קבוצה ב: 'דתן ואבירם (ועוד), שהתלוננו על הנהגתו הפוליטית של משה. הם התכנסו במחנה ראובן [מאוחר יותר נקרא מקום זה "משכן קרח דתן ואבירם" - 'ראה ט"ז; כד-כז.]. כמובן, עדיין יש לברר היכן עומד קרח ביחס לשתי התלונות, אך אין ספק שישנן שתי קבוצות נפרדות המעוניינות בדברים שונים לחלוטין.

תפילת משה

תגובת משה לתלונת דתן ואבירם מוכיחה את ההבדל בין שתי הקבוצות:

"ויוחר למשה מאד ויאמר אל ה' אל תפן אל מנחתם לא חמור אחד מהם נשאתי) "...ט"ז; טו.). כאן אנו רואים את תגובת משה לביקורת דתן ואבירם נגד הנהגתו. במקרה זה משה אינו יכול להוכיח את הטעות (בעזרת 'מבחן', ו'וכל שבידיו לעשות הוא לבקש מהקב"ה שיאשר את הנהגתו המאווימת. משה מזכיר בתפילתו את נאמנותו כמנהיג ואת העובדה שלא ניצל את הכוח שהיה בידו.

עד כה (ט"ז; א-טו) סדר הכתובים הגיוני: הפרשה פותחת בשתי הקבוצות, ואחר כך מביאה את הטענות הנפרדות של כל קבוצה. אבל מכאן ואילך נראה שהכתובים מתנדנדים הלך ושוב בין תגובותיו השונות של משה לשתי הקבוצות.

שימו לב שפסוק ט"ז; טז נוטש את תגובת משה לתלונת דתן ואבירם (קבוצה ב) ועובר בפתאומיות לדברי משה לעדת קרח (קבוצה א:)

"ויאמר משה אל קרח אתה וכל עדתך היו לפני ה' אתה והם ואהרן מחר) "ט"ז; טז. השווה עם ט"ז; ה-ו.)

כאן ממשיך הכתוב לתאר את העימות: למחרת התאספו מאתיים וחמישים האנשים באוהל מועד עם מחתותיהם ועם הקטורת (ט"ז; יח), בזמן שקרח מקהיל עליהם את כל העדה (ט"ז; יט). מכאן חוזר הכתוב בפתאומיות לתלונתם של דתן ואבירם, במקום להמשיך לתאר את סיפור הקטרת הקטורת של מאתיים וחמישים אנשי עדת קרח. בכל הנוגע לסיפור זה מעדיף הכתוב, משום מה, להשאיר אותנו במתח.

בנקודה זו נפתחת פרשייה חדשה, המספרת על הודעת הקב"ה שברצונו לכלות את כל העדה (ט"ז; כא). משה התערב וטען "האיש אחד יחטא ועל כל העדה תקצף) "ט"ז; כב). מכל מקום, עדיין אין ברור את מי רוצה הקב"ה להעניש. במילים אחרות, למי מתכוון הכתוב באמרו "עדה": האם לקבוצה א - 'למאתיים וחמישים מקטירי הקטורת; או שמא לקבוצה ב - 'דתן ואבירם ותומכיהם; או שמא לכלל האומה, או לפחות לאלה שהתאספו באוהל מועד?

אמנם הפסוקים הקודמים מכנים את האנשים שהתאספו סביב אוהל מועד בשם "עדה) "ט"ז; יט), אולם הפסוקים בהמשך (ט"ז; כג-כז) מכוונים אותנו לקבוצה ב - 'האנשים שהתאספו במחנה דתן ואבירם:

"וידבר ה' אל משה לאמר: דבר אל העדה לאמר, העלו מסביב למשכן קרח דתן ואבירם" (ט"ז; כג-כד).

בתגובה לתפילתו של משה מורה לו הקב"ה להזהיר את העדה שהתקהלה במחנה דתן ואבירם. ברור שהכוונה לקבוצה ב', משום שמשה צריך (כדי לבצע הוראה זו) לעזוב את המשכן (מקום התאספותה של קבוצה א') וללכת למקום שבו קבוצה ב' ממוקמת - דהיינו משכן קרח, דתן ואבירם:

"ויקם משה וילך אל דתן ואבירם... וידבר אל העדה לאמר: סורו נא מעל אהלי האנשים הרשעים האלה... פן תספו בכל חטאתם"ד (ט"ז; כה-כו).

שימו לב שמשה צריך לעזוב את מקומו באוהל מועד וללכת ל"משכן קרח דתן ואבירם", המשמש מרכז המפלגה של הקבוצה המורדת, וסביר להניח שכבר הוקמה בו הנהגה חלופית [התורה מתארת את המקום במילה "משכן", ומסתבר שהבחירה במילה זו נועדה להדגיש את ההתנגשות שבין המרכז החדש ובין הנהגתו של משה, הממוקמת במשכן].

מכיוון שקבוצה ב' קראה תיגר על הנהגתו של משה (ולא על כהונתו של אהרן), משה עצמו צריך להתעמת עמה. שימו לב שאהרן אינו הולך עם משה (ט"ז; כה). במקום זאת, הוא נשאר באוהל מועד, מוכן לעימות עם מאתיים וחמישים האנשים המתנגדים לכהונתו.

שתי קבוצות - שני עונשים

על מנת להוכיח לאנשים שמינויו של משה היה א-לוהי (למרות כישלונות דור המדבר), ברא הקב"ה בריאה חדשה כדי להעניש את האנשים המעורבים במרד. האדמה בלעה את אנשי קבוצה ב' - דתן ואבירם והתומכים שלא שעו לאזהרתו של משה (ראה ט"ז; כז-לד).

מה עלה בגורל עדת קרח (קבוצה א') וחמישים האנשים שנשארו באוהל מועד? משום מה, התורה משאירה אותנו במתח בכל הנוגע לגורלם, ושבה אליהם (כבדרך אגב) רק בפסוק האחרון של הפרק:

"ואש יצאה מאת ה' ותאכל את החמשים ומאתים איש מקריבי הקטרת) "ט"ז; לה).

פסוק זה מוכיח שלא רק שהיו שתי קבוצות בשני מקומות שונים, אלא גם שכל קבוצה נענשה בנפרד:

·קבוצה א' - מאתיים וחמישים מקריבי הקטורת - נאכלו באש.

·קבוצה ב' - דתן ואבירם ותומכיהם - נבלעו באדמה.

היכן נמצא קרח? האם הוא בקבוצה א' או בקבוצה ב'? הרי הוא לא יכול היה להיות בשני המקומות בו-זמנית!

קרח הפוליטיקאי

כדי להעריך את מעורבותו של קרח עלינו להבין את הקשר שבינו ובין כל אחת משתי הקבוצות. נתחיל בסיכום הניתוח שלנו עד כה:

	קבוצה א'	קבוצה ב'

חברים בקבוצה:	250 מקריבי הקטורת	דתן ואבירים ותומכיהם
הדרישה:	כהונה	הנהגה פוליטית חדשה
נגד:	אהרן	משה
הטעם:	שוויון	כישלון ההנהגה
מקום:	אוהל מועד	מחנה שבט ראובן
עונש:	נאכלו באש	נבלעו באדמה

במבט ראשון נדמה שלכל קבוצה יש בסיס צודק לטענתה. בקריאת תיגר על הגבלת הכהונה לבני אהרן עומדת קבוצה א' על זכותה, ועל זכותם של אחרים, להקריב קרבנות. בקריאת תיגר על הנהגתו של משה, מביעה קבוצה ב' את דאגתה לעם ישראל: לדעתם, הישארות במדבר כמוה כהתאבדות לאומית (ראה ט"ז; יג).

על אף שאין הרבה מן המשותף לשתיהן, הקבוצות, התורה מציגה בפנינו את הסיפור כאילו ישנה רק קבוצה אחת. הכתוב מצליח לעשות זאת על ידי קפיצות מקבוצה אחת לחברתה. הטבלה הבאה מראה את הזיג-זג הטקסטואלי:

פסוק	קבוצה	נושא
א - ד	שתיהן	מבוא
ה - יא	קבוצה א'	תלונת המבקשים את הכהונה
יב - טו	קבוצה ב'	הזמנת דתן ואבירים וסירובם
טז - יט	קבוצה א'	'מבחן הקטורת'

תפילת משה	שתיהן?	כ - כב
האדמה בולעת את דתן ואבירם	קבוצה ב'	כג - לד
אש אוכלת את מקריבי הקטורת	קבוצה א'	כה

מדוע משתמשת התורה בסגנון מוזר זה? וכיצד מסייע לנו סגנון זה להבין את מעורבותו של קרח בכל אחת מהקבוצות?

ראשית, עלינו לקבוע לאיזו קבוצה קרח שייך. ברור שהוא מנהיג את קבוצה א, 'הדורשת את הכהונה (ראה ט"ז; ו-ח, טז-יט). אבל הוא גם מעורב במאבק של קבוצה ב' עד כדי כך ששמו מופיע על שלט הכניסה למרכז המפלגה " -משכן קרח דתן ואבירם!"

יתר על כן, על אף שקרח עצמו איננו מוזכר בעונש של קבוצה ב' (ט"ז; כג-לד), הרבה מתומכיו " -כל האדם אשר לקרח - נבלעו באדמה יחד עם דתן ואבירם.

למעשה, עדיין אין ברור כיצד בדיוק מת קרח עצמו. האם הוא נבלע באדמה או שמא נשרף באש?

בפעם האחרונה שאנחנו שומעים על מקומו הוא היה באוהל מועד יחד עם מאתיים וחמישים האנשים (קבוצה א - 'ראה ט"ז; יט). אבל מפסוק ט"ז; לה נראה שרק מאתיים וחמישים מקריבי הקטורת נשרפו באש וקרח לא היה ביניהם. מצד שני, פסוק ט"ז; לב מספר שדתן ואבירם ו"כל האדם אשר לקרח" נבלעו באדמה - אבל קרח עצמו חסר! האם הוא התחמק ברגע האחרון משתי המיתות?

מסתבר שלא. [בבמדבר כ"ו](#); ט-י נאמר שאכן האדמה בלעה את קרח. לעומת זאת, [בדברים י"א](#); ו משתמע שרק דתן ואבירם נבלעו.

סגנון הזיג-זג מלמד אותנו ששתי הקבוצות, שהיו שונות זו מזו באופיין לחלוטין, היוו קואליציה מוזרה. מי איחד את שתי הכוחות? התשובה ברורה - קרח.

ועדיין נותרה השאלה: מדוע? מה היה המניע שלו?

ניתן להציע שזו מטרת העמימות של הפסוק הפותח את הפרשה. בהשמטה מכוונת של סוף המשפט מביאה התורה את הקורא לשאול את עצמו: מה לקח קרח? [מי שאינו שואל שאלה זו בהתחלה לא ישים לב לקיומן של שתי הקבוצות.]

פוליטיקה של קואליציות

קרח צירף את שתי הקבוצות כדי ליצור בסיס לכוחו הפוליטי (ראה רמב"ן ט"ז; א). אף אחת מן הקבוצות לא הייתה מעזה לקרוא לבדה תיגר על משה ואהרן. רק האיחוד שביצע קרח עודד אותם לפעול. דתן ואבירם, בהשראתו של קרח, הקימו מרכז מפלגה " -משכן קרח, דתן ואבירם - "לפסילת הנהגתו של משה. ובאופן דומה, אזרו מאתיים וחמישים בני לוי אומץ והתלוננו על הגבלת הכהונה לבני אהרן.

במקום לעודד דיאלוג, הסית קרח את שתי הקבוצות כנגד משה ואהרן. קרח, מן הסתם, ראה את עצמו כמנהיג הראוי ביותר, ולמען מטרה זו לקח חלק בפעילות שתי הקבוצות.

מסר לדורות

המשנה באבות (פ"ה מי"ז) מתייחסת למרד של קרח כדוגמה של מחלוקת שלא לשם שמים. מדוע נבחר דווקא קרח כדוגמה הקלסית? ככלות הכול, הטיעונים שהציג קרח ("כי כל העדה כולם קדושים") מורים בדיוק על ההפך - שהויכוח היה לשם שמים!

ייתכן שהמשנה רומזת לאותה נקודה הרמוזה בסגנון העמום של הכתובים בפרשה זו. קרח טען שפעל לשם שמים, ולכן צריכים חז"ל להדגיש שלא כך היה. רצונו העיקרי היה לקדם את עצמו ולבנות בסיס כוח שממנו יוכל להתמנות למנהיג החדש.

מכאן אנו למדים שבכל מקום שיש ויכוח על ההנהגה או על רפורמה דתית עלינו לבחון מקרוב לא רק את הטיעונים אלא גם את המניעים העומדים מאחוריהם. גם ברמה האישית חייב כל אדם לבחון את המניעים העומדים מאחורי שאיפותיו הרוחניות